

УДК 635.01.16

В.О. АРЕФ'ЄВ, аспірант, Європейський університет, м. Київ

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто процес оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, а також обґрунтовано найбільш комплексну методику оцінки фінансової безпеки підприємства.

The article reviews the process of assessing the level of financial security company and also gives the most comprehensive methods of evaluation of financial security company.

Ключові слова: фінансова безпека підприємств, методичний підхід, підходи до оцінки рівня фінансової безпеки, матриця оцінки, ключові показники.

Постановка проблеми. Оскільки підприємство є динамічною системою, то і його фінансова безпека не є статичним явищем, що викликає потребу постійного контролю та ефективного управління. На сьогоднішній час одним із методичних завдань зазначеної проблеми є визначення рівня фінансової безпеки підприємства, як невід'ємного елементу системи управління підприємством. Розробка методик оцінки фінансової безпеки підприємства має важливе значення, яке пов'язане з необхідністю майже щоденного знання свого фінансового стану і завдяки цьому - підтримання в ринкових конкурентних умовах його належного рівня. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства важлива також при отриманні кредитів від комерційних банків. Зрозуміло, що останні підприємству з незадовільним станом фінансової безпеки кредитів не дадуть.

Аналіз останніх публікацій. В Україні проблемою оцінки рівня фінансової безпеки підприємства займаються І.А. Александров, І. О. Бланк, Ф.І. Євдокімов, М.М. Єрмошенко, С.М. Ільяшенко, Ю.Б. Кракос, О.Л. Пластун, Н.И. Ревенчук та інші, які розглядають процес оцінки фінансової безпеки як самостійного об'єкта управління, так і як однієї із складових економічної безпеки.

Мета дослідження. Для вирішення даної проблеми необхідно детально розглянути процес оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, а також обґрунтувати найбільш комплексну методику оцінки фінансової безпеки підприємства.

Методологія. Вирішення цих завдань дасть можливість вітчизняним підприємствам ефективно організувати процес управління найважливішою складовою

економічної безпеки, тому що оцінка даної складової є основою для прийняття управлінських рішень.

На сьогоднішній день виділені такі підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства:

1) індикаторний (порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки з пороговими значеннями індикаторів її рівня). Під пороговими значеннями індикаторів фінансової безпеки розуміють їх граничні величини,

недотримання яких призводить до формування негативних тенденцій (виникнення загроз) у сфері фінансової безпеки. За такого підходу найвищий рівень фінансової безпеки підприємства досягається за умови, що вся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових значень, а порогове значення кожного з індикаторів досягається не в збиток іншим. Використання цього підходу залежить в основному від визначення порогових значень, котрі є плінними в залежності від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство майже не може впливати, а тільки пристосовуватися.

2) ресурсно-функціональний:

а) оцінка стану фінансової безпеки на основі оцінки рівня використання фінансових ресурсів по спеціальних критеріях - власні фінансові ресурси і позикові фінансові ресурси,

б) оцінка рівня виконання функцій - забезпечення високої фінансової ефективності діяльності підприємства, його фінансової усталеності і незалежності. Такий підхід є дуже широким, оскільки, по-перше, у цьому разі процес забезпечення фінансової безпеки ототожнюється фактично з усією діяльністю підприємства і, по-друге, зводиться до оцінки використання ресурсів на підприємстві;

3) на основі використання критерію «мінімум сукупного збитку, який наноситься безпеці». Цей критерій дуже складно розраховувати із-за відсутності необхідних для цього бухгалтерських і статистичних даних. В такому випадку, потрібно введення додаткового обліку. Тоді такий показник можна розраховувати лише експертним шляхом, який має свої межі точності.

4) виходячи з достатності оборотних коштів (власних і позикових) для здійснення виробничо-збутової діяльності. Цей підхід дуже вузький, оскільки охоплює не усі сфери фінансової діяльності підприємства і відповідно - фінансової безпеки. Може використовуватися для оперативних цілей визначення рівня фінансової безпеки [1,8,9].

Для того щоб оцінити рівень фінансової безпеки підприємства необхідно перш за все мати достовірну інформацію щодо діяльності підприємства. Тому постає проблема інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Загалом інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства має включати наступні завдання: визначення мети і основних задач інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки, виходячи з місії, фінансових інтересів і завдань, що стоять перед підприємством; вибір із системи показників фінансової діяльності підприємства індикаторів, які можуть характеризувати кількісний стан фінансової безпеки підприємства; вибір або розрахунок порогових значень індикаторів фінансової безпеки підприємства; оцінка достовірності, повноти і глибини надання інформації з фінансової діяльності за всіма визначеними показниками фінансової безпеки підприємства і чинниками-процесами (внутрішніми і зовнішніми), які впливають на її стан, та попередня обробка отриманих даних; аналітична обробка індикаторів фінансової безпеки підприємства і оцінка рівня впливу чинників на стан фінансової безпеки, вибір з них впливовіших для наступного врахування при виробленні відповідних управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Показники (індикатори) фінансової безпеки мають входити до складу системи показників, які характеризують умовну структуру фінансової безпеки підприємства у складі функціональних підсистем. Слід використовувати дві групи показників фінансової безпеки підприємства: яка характеризує власно стан фінансової безпеки станом на певний час; яка характеризує сукупність чинників, котрі впливають на рівень фінансової безпеки.

Індикатори фінансової безпеки підприємства мають бути водночас показниками стану фінансової діяльності підприємства, тобто входити до її складу, оскільки відображають певний стан фінансової безпеки і повністю базуватися на показниках фінансової діяльності.

В процесі оцінки рівня фінансової безпеки насамперед необхідно сформувавши систему показників (індикаторів), що дозволяють здійснювати діагностику рівня фінансової безпеки. Для більшості таких показників можуть бути визначені критичні та нормальні значення. Критичне значення визначає мінімально припустимий рівень безпеки, подолання якого означає перехід підприємства в зону діяльності, що характеризується неефективним використанням корпоративних ресурсів і виникненням негативних впливів різного типу. Серед негативних впливів розглядаються впливи суб'єктного типу (внутрішні і зовнішні) і впливи об'єктного

типу (форс-мажорні обставини й обставини, наближені до форс-мажорних). Нормальні значення визначають потенціал підприємства, ступінь якого достатній для забезпечення спроможності його до розширеного відтворення і стабільного функціонування в поточному періоді й у перспективі, їх варто встановлювати з обліком періодів розвитку економіки і галузевих особливостей [3,8].

Найбільш просту методику до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства представлено в роботі С.М. Ільяшенко [12]. Він пропонує оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі балансової моделі діагностики типу фінансової стійкості підприємства, що ґрунтується на порівняння запасів та затрат з джерелами їх формування.

На основі цих показників автор даного підходу виділяє п'ять рівнів фінансової стійкості та фінансової безпеки підприємства: абсолютна фінансова стійкість та абсолютна безпека, коли для функціонування підприємства досить власних оборотних коштів; область нормальної фінансової стійкості та нормальний рівень безпеки, коли підприємство використовує виключно власні оборотні кошти; область нестійкого фінансового стану і нестабільного рівня безпеки, коли підприємству не досить власних оборотних коштів, і воно використовує середньострокові та довгострокові позики та кредити; область критичного фінансового стану та критичного рівня безпеки, коли підприємство для фінансування своєї діяльності використовує не лише середньострокові та довгострокові кредити, а й короткострокові; область кризового фінансового стану та кризового рівня безпеки, коли підприємство не в змозі забезпечити фінансування своєї діяльності ні власними, ні позиковими коштами, тобто знаходиться на межі банкрутства [14].

І.А. Александров [1], Ф.І. Євдокімов [10] пропонують здійснювати оцінку рівня фінансової безпеки, на основі аналізу показників, які характеризують платоспроможність, фінансову стійкість, ефективність господарської діяльності і ділову активність підприємства. Перелік показників, що використовується авторами цих підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства ототожнюється із коефіцієнтним аналізом його фінансового стану, ділової активності та прибутковості ведення фінансово-господарської діяльності [11].

Комплексну оцінку фінансової безпеки підприємства представлено у роботі Ю.Б. Кракоса [13], який пропонує групувати показники оцінки фінансової безпеки по групам: управління, економіка, фінанси, виробництво, ділова активність.

Отримані показники по оцінці рівня фінансової безпеки необхідно зіставити з значеннями розробленої діагностичної матриці «Матриця оцінки рівня фінансової

складової економічної безпеки підприємства по ключовим показникам», запропонованої авторами (табл. 1) [14].

Таблиця 1.6 - Матриця оцінки рівня фінансової складової економічної безпеки підприємства за ключовими показниками

	Матриця оцінки рівня ФСЕБП за ключовими показниками		
	Негативна оцінка ФСЕБП	Нейтральна оцінка ФСЕБП	Позитивна оцінка ФСЕБП
Управління	$\backslash.K_{yp} > 25\%$	$\backslash.K_{yp} < 20\%$	1. $A_{\text{н/т}} \in [20\%; 25\%]$
	2. $\text{п} < 9$	2. $\text{п} > 13$	2. $\text{п} \in [9; 13]$
	3. $T_k > 20\%$	3. $5 < T_k < 20\%$	3. $T_k \approx 5\%$
	4. $K_{л} < 0$	4. $K_{л}$ (низький показник, який не збільшується в динаміці)	4. $K_{л}$ збільшення показника в динаміці
Економіка	1- $K_{\text{продукт}} < 0\%$	1- $K_{\text{продукт}} \in (0\%; 13\%]$	1- $K_{\text{продукт}} > 13\%$
	2- $K_{\text{продажу}} < 0\%$	2. $K_{\text{продажу}} \in (0\%; 20\%]$	2. $K_{\text{продажу}} > 20\%$
	3- $K_{\text{а}^{\text{TM}}_{\text{в}}} < 0\%$	3. $K_{\text{а}} \in (0\%; 9\%]$	3- $_{\text{а}} > 9\%$
	4. $K_{\text{СК}} < 0\%$	4. $K_{\text{СК}} \in (0\%; 8\%]$	4. $K_{\text{СК}} > 8\%$
Фінанси	1. $i^{\wedge}_{\text{в}} < 0$	1. 0.5 или $K_{\text{ант}} > 0,7$	1. $K_{\text{ант}} \in \{0,5; 0,7\}$
	2. $K_{\text{ГП}} < \backslash, 0$	2. $K_{\text{ГП}} \in [1,0; 1,8]$	2. $K_{\text{ГП}} \in [1,8; 2,0]$
	3. $K_{\text{ДЗ}} > K_{\text{З}}^{\text{1}}$	3. $K_{\text{ДЗ}} \in (0,9; 1,5]$	3. $K_{\text{ДЗ}} \in [0,9; 1,0]$
	4. $K_{\text{ЛШШСК}} < 0,2$	4. $K_{\text{ЛШШСК}} \in (0,2; 0,5)$	4. $K_{\text{ЛШШСК}} > 0,5$
Виробництво	1. $\Phi_{\text{О}} < 0$	1. $\Phi_{\text{О}}$	1. $\Phi_{\text{О}}$
	2. $K_{\text{М}} > 50\%$	2. $K_{\text{М}} \in (50\%; 30\%)$	2. $K_{\text{М}} < 30\%$
	3. $I_{\text{РП}} < 1$	3. $I_{\text{РП}} > 1$	3. $I_{\text{РП}} > 1$
		4. (z^1)	
Ділова активність	1. $K_{\text{УЕР}} < 0$	1. $K_{\text{УЕР}} = 0$	1. $K_{\text{УЕР}} > 0$
	2. $1(\text{ц}) > 1$	2. $1(\text{ц}) = 1$	2. $1(\text{ц}) < 1$
	3. $K_{\text{и}} < 0$	3. $K_{\text{и}}^{\text{1}}$	3. $K_{\text{и}}^{\text{1}}$
	4. $\wedge < 0$	4. K	4. K

Висновки. На думку автора фінансова складова економічної безпеки підприємства характеризується продуктивністю праці робітників, фондівдачею, рентабельністю виробництва, витратами, дебіторською та кредиторською заборгованістю, рівнем інноваційної активності, часткою забезпеченості власними джерелами фінансування оборотних коштів, матеріальних ресурсів для виробництва продукції. Ефективність діяльності суб'єктів господарювання в ринковій економіці визначається станом його фінансів, що приводить до необхідності забезпечення фінансової безпеки підприємства, яка є основною складовою економічної безпеки підприємства.

Таким чином, на основі узагальнення праць учених-економістів, які займалися проблемою фінансової безпеки підприємства, вона може бути визначена, як стан найбільш ефективного використання ресурсів підприємства, при якому воно має

значення якісних та кількісних фінансово-економічних показників на рівні, який забезпечує сталий розвиток підприємства. Тобто фінансова безпека представляє такий стан підприємства, що: дозволяє забезпечити фінансову рівновагу, стійкість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді; задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення підприємства; забезпечує достатню фінансову незалежність підприємства; здатне протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і загрозам, що прагнуть завдати фінансової шкоди підприємству, або змінити небажано структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство; забезпечує достатню гнучкість при прийнятті фінансових рішень.

Список літератури. 1. *Александров І.А.* Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия/ *І.А. Александров, О.А Орлова, А.В. Половян* // ДонНТУ. – 2001. – С.12-17. 2. *Ареф'єва О.В.* Наукові основи формування економічної безпеки підприємств // Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України. – К.: Видавництво Європейського університету, 2001. – 480 с. 3. *Барановський О.І.* Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування/ *Барановський О.І.* – К. : Фенікс, 1999. – 338 с. 4. *Бланк І.А.* Управление финансовой безопасностью предприятия / *И.А.Бланк.*– К.: Эльга, Ника-Центр, 2004.– 784 с. 5. *Бланк І.А.* Управление финансовой безопасностью предприятия. – К. : «Ника-Центр», 2002. – 751 с. 6. *Ванькович Д.* Роль фінансової безпеки підприємства в управлінні його фінансовими ресурсами // Актуальні проблеми економіки перехідного періоду. – 1999. – Вип. 4. – С. 131 – 135. 7. *Горячева К.С.* Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01. – К.: НАУ, 2006. – 17с. 8. *Горячева К.С.* Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / *Горячева К.С.*// Економіст. – 2003.– №8.– С.65-67. 9. *Гринюк Н.А.* Методичні підходи до обґрунтування індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки підприємництва / *Н.А. Гринюк* // Проблеми науки.- 2008. – №6. – С. 35-40. 10. *Євдокімов Ф.І.* Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / *Ф.І. Євдокімов, О.В. Мізіна, О.О.Бородіна* // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 46. - Донецьк, ДонНТУ, 2002. - 216 с. 11. *Загорельская Т.Ю.* Финансовая безопасность предприятия как объект управления / *Т.Ю. Загорельская* // Наук. праці ДНТУ. Вип. 103-4. – Донецьк, ДонНТУ, 2006. – С. 215 – 218. 12. *Ільяшенко С.М.* Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к ее оценке / *Ільяшенко С.М.* // Актуальні проблеми економіки. - 2003. - № 3 (21). – С. 12-19. 13. *Кракос Ю.Б.* Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия / *Ю.Б. Кракос* // Економіка, фінанси і право, 2006. - №12. – С. 7-12. 14. *Мартинюк В.П.* Методологічні основи оцінки стану фінансової безпеки держави / *В.П. Мартинюк* // Фінанси України. – 2003. – №2. – С.119-123. 15. *Папехин Р.С.* Индикаторы финансовой безопасности предприятий / *Р.С.Папехин.* – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16с.

Подано до редакції 18.11.2010